

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 8. SINIF DERS KİTABINDA YER ALAN DEĞERLERİN GÖSTERGEBİLİMSEL ANALİZİ

Übeydullah PİLATİN

Dr. Batman Bilim Sanat Merkezi, pilatin21@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received:

15.10.2018

Kabul Tarihi/Accepted:

10.12.2018

e-Yayım/e-Printed:

31.12.2018

ÖZ

Değer eğitimi, öğretim programları ve ders kitapları dikkate alındığında derslerin ve disiplinlerin öğretilmesinin yanı sıra değer eğitimi çerçevesinde çeşitli değerlerin kazandırılması, bu günün eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Eğitim programları ve ders içerikleri göz önüne alındığında din eğitimi ile ilgili derslerin, değerlerin öğretimi konusunda doğal olarak daha uygun olduğu söylenebilir. Dinin amacı değerlere sahip bir birey yetiştirmektir ve dini kaynakların içeriğinde de birçok değer yer aldığı bilinmektedir. Bu çalışmada din kültürü ve ahlak bilgisi 8. sınıf öğretim programında yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin ders kitabında nasıl yer aldığı ile ilgili bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada değerler göstergebilimsel yöntemlerle incelenmiştir. Göstergebilim kısaca işaret bilimidir. Anlam sürecini araştıran göstergebilim kendini yenileyen ve iletişim alanında olan bir bilimdir. Değerlerin incelenmesinde bu bilim dalının önemli şahsiyetlerinden olan Charles Sanders Peirce'nin göstergebilimde kullanılan göstergebilimsel üçgeni kullanılarak, ders kitabındaki değerlerin anlam oluşturma süreci ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İnceleme sonucunda değer eğitimi için kullanılan görsel kaynakların sınırlı olduğu, bazı görsel kaynakların işaret ve sembollerinin değerleri tam olarak yansıtmadığı görülmüştür. Öte yandan değer eğitimi için kullanılan sembol ve işaretlerin birçoğunun ayet, Allah'ın emri ve hadislerden oluşması sembollerin güçlü ve etkililiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Değer Eğitimi, Göstergebilim, Charles Sanders Peirce, Öğretim Programı

SEMIOTICAL ANALYSE OF VALUES WHICH LOCATED IN TEXTBOOK OF EDUCATION OF RELİGİON AND ETHICS 8

ABSTRACT

When we consider values education, programmes of instruction and textbooks beside lessons and disciplines within the frame of values education acquisition of some values reflect today's educational understanding. When curriculum and content of lessons considered with regard to teaching values, naturally lessons about religion are more appropriate. Aim of religion is to grow people who have values and it is known that in content of religious resource there are a lot of values. There are values of justice, friendship, honesty, self-control, patience, responsibility, patriotism, charity in syllabus of education of religion and ethics 8 and how these values reflected in textbook examined in this study. In this study values examined by semiotic approach. Semiotics is science of signs. It research about process of meaning, adopt itself to developments and it is about communication. For analyse of values a well known scientist Charles Sanders Peirce's triangle is used to find out process of meaning making. Research result showed that visual resource are deficient, some signs don't reflect values clearly. On the other hand most of signs and symbols which used to teach values are versicle, hadith and commandment of Allah therefore signs and symbols are seem strong and effective.

Key words: Religion, Values Education, Semiotics, Charles Sanders Peirce, Syllabus

Bir süreç olarak değerlendirildiğinde eğitimin insan hayatını şekillendiren en önemli unsurlardan biri olduğu söylenebilir. İlk olarak ailede başlayan eğitim süreci insanın büyüdüğü kültürel, sosyal, manevi vs. ortamın da etkisiyle okulda devam etmektedir. Okulda verilen eğitim insan hayatını ciddi bir şekilde etkileyen ve şekillendiren bir özelliğe sahiptir. İnsan okula başlarken alacağı eğitim türü de değişir. Daha önce plansız olarak aile, arkadaş, akrabalar, internet, televizyon vs. ile etkileşime girerek öğrenen çocuklar, okulda formal bir eğitim imkânı elde ederler. Formal eğitim okullarda ya da kurumlarda bir plan ya da program uygulanarak gerçekleştirilen eğitimidir.¹ Okulda karşılaşılan eğitimde amaçlar önceden bellidir, öğretim faaliyetleri öğretmenler tarafından belirli bir plan çerçevesinde devam eder. Bu eğitim sürecinde insanın hayatında başarılı ve üretici olması için gerekli bilgi ve yeteneklerin kazandırılması beklenmektedir. Ancak eğitimden beklenen kazanımlardan biri de değerler eğitimidir. Bu eğitim geçmişte tam olarak adlandırılmamışsa da uluslararası olarak ahlak eğitimi, etik eğitimi, karakter eğitimi gibi isimlerle adlandırılmaktadır.² İnsan davranışlarını etkileyen inanç, tutum ve düşünceler olarak adlandırılan değerler hem formal hem de informal yollarla öğrenilmekte ve insan hayatında yer edinmektedir. Bugün formal eğitim için hazırlanan eğitim ve öğretim programlarında bireyden beklenen tutum ve değerler belirtilmekte ve eğitim faaliyetleri bu çerçevede devam etmektedir. Okulda çocuklara değer kazandırma eğitimciler, siyaset teorisyenleri, psikologlar, anne ve babalar için önemli bir faktördür ve çoğu yetişkin toplumun yapısı ve muhafazası ile ilgilidirler.³ Toplumda büyük bir kesim değer eğitimine duyarlı olduğundan dolayı değerler birçok farklı yer ve zamanda farklı şekillerde öğretilmektedir. Değer eğitimi öğrenmeyi tamamlayan bir öge veya kısımdır ve bilişsel öğrenmeden ayrı düşünülmemiştir.⁴ Eğitim programında yer alan derslerle ilgili bilimsel konular ve disiplinler ilgili eğitim yöntem ve teknikleri, kazanımlar vs. dikkate alınarak eğitim-öğretim faaliyetleri gerçekleştiği gibi değerler de belirli bir sistem dâhilinde öğretilmektedir. Bu gün artık değerler eğitiminde de öğretim programları ve ders kitapları rehberliğinde değerler konu ve ders içeriğiyle birleştirilmekte ve öğrencilerden ahlaklı ve çeşitli değerlere sahip bir birey olarak davranması ve ilgi ve tutumlarının bu değerler çerçevesinde oluşması beklenmektedir.

1- Din ve Değerler

Genel olarak dinler insanların nasıl yaşaması gerektiği, bireyin bireyle, bireyin toplumla ve bireyin yaratıcıyla olan ilişkilerini ortaya koyan ve pratikte uyulması gereken norm ve kuralları açıklamaktadır. Din, en kısa ve en kapsamlı bir ifade ile “İnsan-Allah ilişkisi” diye tanımlanmaktadır. İlahi olarak nitelenen ve bir bakıma “Allah’tan insanoğluna uzatılmış kurtuluş ipi” olan dinin temel amacı, insan ile Allah arasında güçlü ve sağlıklı bir bağ kurmaktır.⁵ Bütün dinlerin ortak noktası mutlak değer üretmesidir. Genel olarak İslam’da iman, eşitlik, kardeşlik, birlik, cesaret, özgürlük, ilim, sosyal ve ekonomik adalet, ahlak, aile vs. alanlarında uyulması zorunlu olan ölçüler mevcuttur. Değerler de insanın davranış ve tutumlarını yönlendiren bir özelliğe sahiptir. Bu durumda din ve değerler arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişki söz konusudur. Oluşturulan değerlere birey ve toplumun uyum sağlaması beklenir. Yapılan araştırmalara göre dini yönelimin toplumumuzun değer sisteminde belirleyici bir rol aldığı görülmektedir.⁶ Değerler sınıflamasında da dini değerlerin olması din olgusunun kendisini değerlerle temsil ettiği söylenebilir.

Müslümanların din eğitimi için kullanılan kaynaklarda başta Kuran’ı Kerim ve hadisler olmak üzere değerlerin öğretilmesi ve gerçek hayatta düşünce, davranış ve tutumlara yansımaları beklenmektedir. İnsanlar dini çocuk yaşlarda öğrenmeye başlamakta ve dolayısıyla değerlerle de erken yaşlarda tanışmaktadır. Din eğitimi, öğrencilerin değer sistemini oluşturmasında önemli bir rol oynar.⁷ Okulda verilen din eğitiminde, öğretim programları ve ders kitaplarında belirtilen adalet, dürüstlük, sevgi, saygı, sabır vb. değerler öğretilmektedir. İslam dininin değerler ile donatıldığı düşünüldüğünde dinin her zaman ve her yerde insanların değerleri hayatlarında yansıtmasını istediği söylenebilir. İslami referanslar dikkate alındığında dininin temel değerleri olarak dürüstlük, adalet, hukuk, yardımseverlik, merhamet, sabır, barış, saygı, sorumluluk, hoşgörü vs. ortaya çıkmaktadır.⁸ Müslümanlar bu değerleri birçok farklı yollardan mesela aile aracılığıyla, din eğitimi almış kimseler aracılığıyla, kitaplar, kitle iletişim vb. araçlar ile öğrenebilmektedirler ancak öğrenciler, okulda bu değerleri din kültürü ve ahlak bilgisi dersi aracılığı ile planlı bir şekilde öğrenmektedir. Bununla beraber çocuklar Kur’an kursları sayesinde de İslam ahlak

¹ Mehmet Gültekin, *Eğitim Bilimine Giriş*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir, 2008, s.6

² Lovat, T. And Toomey, *Values Education and Quality Teaching*, Library Congress, Australia, 2009, s.1

³ Angela Prencipe ve Charles C. Helwig, *The Development of Reasoning About the Teaching of Values in School and Family Contexts*, *Child Development*, May/June 2002, Volume 73, Number 3, Pages 841–856

⁴ Ed. Zhou Nan-Zhao and Bob Teasdale, *Teaching Asia-Pacific Core Values of Peace and Harmony*, A Sourcebook for Teachers, UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education Bangkok, Thailand, 2004, s.6

⁵ <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/68536> (Erişim: 26.05.2018; Saat 11:00)

⁶ <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20130613-11.pdf> (Erişim: 26.05.2018; Saat 10:00)

⁷ Seyfullah Bazarkulov, *Değer Eğitimi Ve Dinden Öğrenme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Anabilim Dalı, Ankara, 2008, s.34

⁸ <http://howtobeahappyMuslim.com/wp-content/uploads/2016/09/The-Basic-Values-of-Islam.pdf> (Erişim: 29.05.2018; Saat 15:33)

ve değerlerini sosyal bir ortamda çeşitli etkinlikler yoluyla öğrenmektedir. İmam hatip okullarında da dini ağırlıklı ahlak ve değer öğretiminin verildiği bilinmektedir.⁹

İnsan üzerinde dinin en temel etkisinden biri ahlak olgusudur. Davranış düzeni olarak tanımlanabilen ahlak, felsefenin konusu olmakla beraber dini bir perspektife de sahiptir.¹⁰ Ahlak, insan davranışlarının iyi ve kötü olarak ayrılmasına ve insan davranışlarını iyiye yönlendirmeye hizmet eder. İslam'ın emrettiği ahlak kurallarından temel olanları evrensel bir niteliğe sahiptir. “İslâm dininde temel ahlâk kurallarının evrensel olduğunu gösteren en açık delillerden biri, tarih boyunca gelmiş geçmiş bütün toplumlara aynı ahlaki prensiplerin emir ve tavsiye edilmiş olmasıdır”.¹¹ İslam'da ahlaki davranışlar konusunda Kur'an'da insanların nasıl davranması gerektiği belirtilmiştir. Aynı zamanda nelerin yapılmaması gerektiği de yazılmıştır. Dini açıdan incelendiğinde insan, toplum, bitki, çevre, hayvan vs. konularında birçok tavsiyeler mevcuttur. “Her şeye gücü yeten Allah çevreyi temiz, saf ve yararlı olarak ve insana koşumlu olarak yarattı ve onu insanın muhafazasına sevk etti.”¹²

2-Ders Kitapları ve Değer Eğitimi

Okulda planlı ve belirli bir program çerçevesinde verilen eğitim belirli bir düzen çerçevesinde ders kitaplarına da yansımaktadır. Ders kitapları bilim dalını öğretmek ve öğrenmek için kullanılan bir kaynaktır. Ders kitapları, öğrencilere öğretilmek istenen matematik, dil, sosyal bilimler vs. konuları hakkında öğretmeni desteklediği için sıklıkla kullanılmaktadır.¹³ Tarihten bu güne kadar ders kitapları eğitimdeki önemini sürdürmüştür. Ancak asıl önemini formal eğitimle kazanmıştır. Özellikle zorunlu eğitimde, öğretimin en önemli kaynaklarından birisi konumuna gelmiştir. Bununla beraber her türlü eğitim-öğretim faaliyetleri için yardımcı niteliği vardır. Öğrenci ve öğretmenler için temel kaynak olan ve öğretimi yönlendiren ders kitaplarını, değer eğitimi konusunda etkili bir duruma getirebilecek olan değerlerin aktarımı, ders kitabı ve ünitelerle entegrasyonu gibi konuların aslında değer eğitiminde büyük bir etkisinin olacağı düşünülmektedir.¹⁴

Ders kitaplarının okullarda kullanımı birçok ülkede zorunlu hale getirilmiştir. Bazı ülkeler ihtiyaçlara ve amaçlara uygun bir şekilde kitap yazabiliyorken bazı ülkeler de ders kitabının yazımı ve temini konusunda problemler yaşamaktadır.¹⁵ Bu kitapların yazımı ile ilgili bakanlık ve eğitim uzmanları tarafından bazı öneri ve kurallar da uygulanmaktadır. Örneğin Crouch, ders kitabı yazım kılavuzunu yayınlamış ve öğrencilerin karakterini etkileyen değerleri kapsamı gerektiğini vurgulamıştır.¹⁶ Mili Eğitim Bakanlığı da ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesi konusunda bazı çalışmalar yapmaktadır ve konu ile ilgili bir yönetmelik çıkarmıştır.¹⁷ Bunların dışında tarih öğretimi ile ilgili ders kitapları yazımı¹⁸, UNESCO'nun 2010 yılında ders kitapları araştırması ve düzenlemesi konusunda yayınladığı çalışmada, ders kitaplarının özellikle tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitiminin uluslararası anlayışı desteklemesi yönünde olması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁹ Dolayısıyla ders kitaplarının hitap ettiği öğrenci seviyesi ve kitapların içeriği gibi konuların dünya genelinde kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Bu durumda ders kitaplarının öğretim programlarına uygun bir şekilde yazımı başta olmak üzere öğrenci seviyesi, ilgili ders ve disiplinin içeriğinin seçilmesi, sınıf ortamında ve bireysel olarak kullanımı vs. gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Milli eğitim sistemimiz bir takım değerlerle şekillenmiştir. Anayasa ve milli eğitim şura kararlarının içeriğine göre öğretim programları yeniden gözden geçirilmiş ve bazı değerler ders kitaplarında yer almıştır.²⁰ Milli Eğitim Bakanlığı'nun hazırladığı öğretim programlarında da değer eğitimi konusunda açıklamalar yapılmış ayrıca öğretilmek istenen değerler açık bir şekilde ifade edilmiştir. Din kültürü ve ahlak bilgisi 8. sınıf öğretim programı incelendiğinde adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin programda yer aldığı görülmüştür. Bu değerlerin öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de

⁹ Türkiye'de din eğitimi ve tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi Literatürü*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, 2008, 399-430

¹⁰ Ed. Güngör, E. (2010). *Redhouse Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, Sev Matbaacılık, İstanbul, 2010, s.7

¹¹ Hulusi Arslan, *Ahlâkın Evrenselliği Açısından İslâm ve Modernizm*, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Güz 2010/ 1(2) 41-60

¹² https://www.muslimlibrary.com/dl/books/English_Importance_of_ethics_and_values_in_Islamic_civilization.pdf (Erişim: 01.06.2018; Saat 19:14)

¹³ John W. Collins, ve Nancy Patricia O'Brien., *The Greenwood Dictionary of Education*, An Imprint of ABC-CLIO, LLC, California 2011, s.354

¹⁴ Übeydullah Pilatin, *Ortaokul ders kitaplarındaki Değerlerin Göstergebilimsel açıdan incelenmesi*, Yayınlanmamış doktora Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Eğitim bilimleri enstitüsü, s. 2

¹⁵ http://www.unesco.org/education/pdf/55_16.pdf (Erişim: 22.05.2018; Saat 13:52)

¹⁶ Margaret Crouch, (2005), *The Textbook Writer's Manual*, Unesco Economic Commission for Africa, Ethiopia, s.10

¹⁷ http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2597_0.html?ref=Sawos.Org (Erişim: 28.05.2018; Saat 10:25)

¹⁸ Jon Nichol and Jacqui Dean (2003), *Writing For Children: History Textbooks And Teaching Texts*, International Journal of Historical Learning, Teaching and Research Volume 3 Number 1 January 2003

¹⁹ Falk Pingel, *Unesco Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, 2009, s.8

²⁰ Şuralarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12> (Erişim: 01.06.2018; Saat 16:44)

öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı ifade edilmiştir.²¹ Bu durum ders kitaplarında değer öğretimini zorunlu hale getirmiştir.

3-Göstergebilim

Bazı bilim dalları herkes tarafından bilinirken bazıları ise daha az bilinmektedir. Daha az bilinenlerden birisi de göstergebilimdir. Göstergebilim birçok bilim dalı ile ilişkisi olan çok yönlü bir disiplin olmakla beraber oldukça yeni bir bilim dalıdır. 20. asrın ortalarından beri muazzam bir araştırma konusu olmuş, beden dili, sanat, hitabet, görsel iletişim, medya, efsane, anlatı, dil, eserler, jest, göz teması, reklam, mutfak, deyim ve anlam üretmek için insan tarafından icat edilen veya kullanılan herhangi bir şeyi de kapsayarak oldukça geniş bir çalışma alanına yayılmıştır.²² Göstergebilimle ilgili araştırmacı, akademisyen ve yazarlar tarafından farklı tanımlar yapılmıştır. Bu bilim dalı işaretlerin anlamlandırılmasını ve çevremizdeki sembollerin anlamlandırılma sürecini konu edinmektedir. Kısacası anlam bilim olarak değerlendirilir. Bu kavram Yunanca ‘semeion’ sözcüğüne dayanır. ‘Semeion’, eski Yunancada gösterge, işaret anlamına geliyordu. Bir hastalığın belirtisi anlamında tıp dilinde kullanılmıştır. Türkiye’deki tıp fakültelerinde hala semiyoloji adlı, hastalık belirtilerini deşifre etmeyi öğreten bir ders okutulmaktadır.²³ Göstergebilim, sözlükte işaret teorisi olarak geçmektedir ve iletişim amacıyla sistemlerin analizini sembol ve işaretler kullanarak gerçekleştiren bilim dalıdır.²⁴ Rıfat, göstergebilim (Fransızca ‘semiotique’ ya da ‘semiologie’) tanımını, göstergeleri inceleyen bilim dalı ya da “Göstergelerin bilimsel incelenmesi” olarak yapmıştır.²⁵ Bu tanımda, gösterge kavramı vurgulanmaktadır. Göstergenin genel olarak “kendi dışında her şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanır. Bu açıdan sözcükler, simgeler, işaretler vb. gösterge olarak kabul edilir”²⁶

Göstergebilim için daha başka tanımlar da yapılmıştır. Göstergebilim herhangi bir mesajın alışverişidir, bildirimdir. Aynı zamanda göstergebilim anlam çalışması üzerinde odaklanmıştır. Bu nedenle göstergebilim iletişim biliminin asıl bir branşı olarak sınıflandırılabilir.²⁷ Göstergebilim (Semiology) kavramı, işaretleri teşkil eden şeylerin ne olduğu açıklar, ayrıca onları hangi kuralların idare ettiğini açıklamaya çalışır.²⁸ Barthes’e göre göstergebilim, form-biçim bilimidir; böyle olunca, içerik haricinde anlam üzerinde çalışır.²⁹ Göstergebilimi izah etmeye çalışan Stoics’tan Roger Bacon’a, Francis Bacon’dan Locke’a, Lambert’dan Husserl’a, Saussure, Peirce, Morris ya da Barthes’e bütün yazarlar, göstergebilimi işaretler teorisi olarak tanımlamıştır.³⁰ De Morentin’e göre göstergebilim; varyasyonların, dünyadaki insanın çevresini saran her şeyin manasını nasıl ürettiği konusunda çalışan bir disiplindir; bir enstrümanda manaların nasıl üretildiği (hangi yapılandırılmış manaların kullanıldığı) üzerinde çalışır.³¹ Dilbilimsel işaret iki taraflı olan fikir ve ses-resim ile tanımlanabilir. Saussure’un çalışmasında bu durum gösteren (signified) ve gösterge (signifier) ile açıklanmıştır.³²

Göstergebilim ile eğitimsel çalışmalar son zamanlarda önem kazanmıştır. Bu çalışmalar matematik, fizik öğretimi, dil öğretimi, hikâye ve romanların analizi, sanat eğitimi vs. çeşitlilik göstermektedir. Örneğin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun göstergebilimsel incelemesi³³, göstergebilim ve dil öğretiminin ekolojisi³⁴, fizik öğretimi³⁵, matematik eğitimi ile ilgili araştırma³⁶ vb. Değer öğretimi konu alan din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarının da göstergebilimsel açıdan incelenerek anlam süreçlerinin ortaya çıkarılmasının özellikle değer eğitime katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4-Peirce’in Semiyotik Üçgen Modeli

²¹ Daha fazla bilgi için bkz. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318> (Erişim: 02.06.2018; Saat 09:15)

²² M. Danesi, *Messages, Signs and Meanings a Basic Textbook in Semiotics and communication*, Canadian Scholar’s Press, Toronto, 2004, s.4

²³ Erkman-Akerson, F. *Göstergebilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2005, s.49

²⁴ Jack C. Richards ve Richard Schmidt, *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*, Pearson Education Limited, Great Britain, 2010, s.521

²⁵ Rıfat, M. *Göstergebilimin ABC’si*, Say Yayınları, İstanbul, 2009, s.11

²⁶ Rıfat, age, (2009), s.12

²⁷ Sebeok, A. T, *An Introduction to Semiotics*, Pinter Publishers, London, 1994, s.6

²⁸ Ed. C. Bally ve A. Sechehaye, *Course in General Linguistics*, Philosophical Library New York 1959, s.16

²⁹ Çev. Lavers, A. *Mythologies*, The Noonday Press, New York, 1972, s.110

³⁰ Eco, U, *The Theory of Signs and the Role of The Reader*, The Bulletin of the Midwest Modern Language Association, , Vol. 14, No.1, 1981, s.36

³¹ <http://www.semioticmethodology.com/Edges.pdf> (Erişim: 02.06.2018; Saat 09:15)

³² Terence Hawkes, *Structuralizm and Semiotics*, Routledge, London, 1977, s.13

³³ İşeri, K. *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlköğretim Programına Uygunluğunun İncelenmesi: Göstergebilimsel Bir Betimleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012

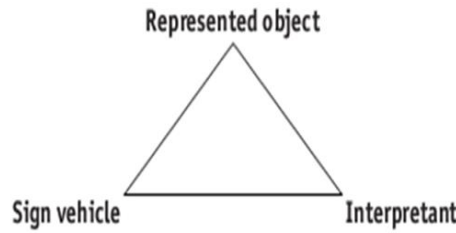
³⁴ Leo van Lier, *The semiotics and ecology of language learning*, UTBILDNING & DEMOKRATI 2004, VOL 13, NR 3, PP. 79–103

³⁵ <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:797498/FULLTEXT01.pdf> (Erişim: 03.06.2018; Saat 11:15)

³⁶ Juan D. Godino, Carmen Batanero and others, *The Onto-Semiotic Approach to Research in Mathematics Education ZDM. The International Journal on Mathematics Education* (2007), Vol. 39 (1-2): 127-135

Göstergebilimin kullandığı birçok teknik ve analiz aracı vardır.³⁷ Bu araçlar ve modellerle gazeteler, film, dizi, çizgi film, reklam, roman vs. göstergebilimsel açıdan analiz edilmiştir. Charles Sanders Peirce (1839–1914) felsefe, mantık ve göstergebilim alanında tanınmış bir bilim adamıdır. Amerikalı olan Peirce, mantık alanında çok önemli çalışmalar yapmıştır ve mantığın bir branşı olan ‘Predicate calculus’ yani yüklem mantığını bulmuştur.³⁸ Ayrıca felsefe ve doğruluk üzerine de araştırmalar yapmıştır. O doğruluk teorisi adında bazı tezler ortaya atarak gerçeği araştırmanın bilimsel metotlarla olması gerektiği ve böylece gerçeğe ulaşılabilirliğini söylemiştir. Ona göre doğruluğu anlamamanın yolu gerçekliği araştırmadan geçmez.³⁹ Göstergebilim alanında tanınan bilim adamlarından biri olan Peirce kendi adıyla göstergebilimsel bir analiz oluşturmuştur. Onun göstergebilimsel modelinde 3 element vardır. Başka bir ifade ile ona göre bir işaretin veya sembolün üç tarafı vardır.⁴⁰ Birincisi Representamen, ikincisi object, üçüncüsü interpretant.⁴¹ Representamen kavramı biçim, object-sign-vehicle göndergeyi ve interpretant ile de yorumlayıcıyı kastetmektedir.

Şekil 2.11. Peirce’nin Semiyotik Modeli⁴²

Peirce’ in üçlü modelinde gösterenin güçlülüğüne göre bir öge diğerlerinden daha güçlü olabilir. Peirce, gösterge konusunda birçok tanım yapmıştır. Akerson’un araştırmasına göre onun 76 gösterge tanımı vardır. Akerson, Peirce’nin gösterge konusunu yorumlamıştır. Ona göre “Bir kişi gösterge sayılabilecek bir şeyle karşılaşır ve bu şeyi gösterge olarak algılıyor. Yani bu şeyin başka bir şeyi temsil ettiğini, onun yerini tuttuğunu algılıyor. Bu kişinin zihninde bir izlenim oluşuyor. İşte bu yeni izlenime Peirce, yeni bir gösterge diyor. Ancak bu yeni gösterge, bireyin zihninde oluşan bir yorum-göstergeci. Birincisinin tıpkısı değil. Belki de birincisinden daha kapsamlı, daha gelişkin...⁴³ Peirce’in semiyotik üçgeninde yer alan ‘Represented object’ aynı zamanda ‘Sign’ kavramıyla işaret anlamında kullanmıştır. Bu işaret bir kelime, bir renk, bir şarkı vs. gibi bir şeydir.⁴⁴ Peirce’in semiyotik üçgeninde bulunan representamen, object ve interpretant arasında bir etkileşim vardır ve bunu ‘Semeiosis-Semiosis’ olarak adlandırmıştır.⁴⁵ Semeiosis objeleri anlama ve tanıma süreci olarak görülebilir. Sonuç olarak Peirce’in göstergebilimsel üçgeni, diğer göstergebilimsel model ve analiz araçları gibi bireyin nesnelere, sembollere, kısacası gördüğü her şeyi anlamlandırma sürecini ortaya koymaktadır. Bu model ile ders kitabında bulunan resimler, nesnelere, sembollere vs. analiz edilerek onların anlamlandırma süreçlerine katkısı incelenmiştir.

5-Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı din kültürü ve ahlak bilgisi 8. sınıf ders kitabında yer alan değerleri göstergebilimsel açıdan incelemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Ders kitabında yer alan değerler hangileridir?
- 2- Ders kitabında yer alan değerler hangi resimlere ifade edilmiştir?
- 3- Ders kitabında yer alan değerlerle ilgili resimlerin göstergebilimsel analizi nasıldır?

³⁷ Daha fazla bilgi için bkz. G. Rossolatos, *Brand Equity Planning with Structuralist Rhetorical Semiotics*, Kassel University Press, Kassel, 2014

³⁸ P.N. Johnson-Laird, Peirce, *Logic Diagrams, and the Elementary Operations of Reasoning*, Thinking And Reasoning, 2002, 8(1), 69–95

³⁹ <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423907364.pdf> (Erişim: 03.06.2018; Saat 20:28)

⁴⁰ Syarif hidayatullah Jakarta, *Peirce’s Semiotic Analysis of Icon and Sembol on Perfume Advertisements*, English Letter Department, Letters and Humanities Faculty, State Islamic University, Jakarta, 2015, s.19

⁴¹ Parmentier, R. R., *Signs in Society, Studies in Semiotic Anthropology*, Indiana University Press, Bloomington, 1994, s.25

⁴² A. Garey, *How it Was: Semiotic Approaches to Soviet References*, Labaratorium, Vol. 4, no: 2: 2012, 27-5

⁴³ Erkman-Akerson, a.g.e., 110

⁴⁴ [https://scholarworks.iu.edu/dspace/bitstream/handle/2022/2323/30\(1-2\)%2073-93.pdf;sequence=1](https://scholarworks.iu.edu/dspace/bitstream/handle/2022/2323/30(1-2)%2073-93.pdf;sequence=1) (Erişim: 02.06.2018; Saat 09:15)

⁴⁵ Daniel chandler, *The Basics Semiotics*, routledge, 2007, s.30

4- Ders kitabında yer alan değerler metinlerle nasıl ifade edilmiştir?

5- Ders kitabında yer alan değerler hangi temsil ve sembollerle ifade edilmiştir?

6-Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırmalar kategorisinde olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman inceleme, mevcut olan dokümanların incelenmesi ile bilgi toplama olarak tanımlanabilir. Bu araştırmada yazılı materyallerin içeriğinde ne olduğu, içeriğin nasıl kullanıldığı, amacının ne olduğu gibi sorulara cevap aranır.⁴⁶ Bu analiz için Ahmet Hikmet Eroğlu'nun hazırlamış olduğu 'Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8' ders kitabı kullanılmıştır. (Bu kitabın ön yüzünde MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 25 Mayıs 2015 tarih ve 34 sayılı kararıyla 2016-2017 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edildiği belirtilmektedir.)

7-Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Charles Sanders Peirce'in göstergebilimsel çözümlenmelerde kullanılan semiotik üçgeni kullanılmıştır. Bu üçgenle ders kitaplarından veriler toplanmıştır. Bu analiz aracı ile değerler hem metinsel hem de görsel olarak incelenmiştir. Bu aracın uygulaması aşağıdaki adımlara göre gerçekleştirilmiştir:

- 1- İncelenecek değer öğretim programından seçilmesi
- 2- Öğretim programı çerçevesinde hazırlanan ders kitabının ders planı bölümünün incelenerek, doğrudan verilecek değerlerin tespit edilmesi
- 3- Ders kitabı kapak sayfasının değerle ilgili işaretlerinin tespiti
- 4- Ders kitabında değer geçtiği sayfa sayısının belirlenmesi
- 5- Görsellerde değerlerin, Peirce'nin gösterge üçgen modeline göre incelenmesi

8-Bulgular

8.1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Adalet Değerinin Analizi

Adalet değeri sayfa 64, 65, 73, 119, 54, 72, 80, 113 ve 121. Sayfada olmak üzere toplamda 9 sayfada kullanılmıştır. Bu değerle ilgili kullanılan görsel kaynak sayısı 1'dir. (64. sayfa). Adalet değerinin aktarım biçimi bilgi metni ve resimli metindir.

ADALET ÖRNEĞİ

Arkadaşlar! Hz. Muhammed'in (s.a.v.) temel ölçüsü hak idi. Haktan daha üstün değer tanımazdı. Herkese eşit davranır, adaletten asla ödün vermezdi. Onun bu özelliğiyle ilgili çok örnek sıralayabilirim. Ancak size öncelikle onun adaletli olma konusunda bir tavrını anlatmak istiyorum. Bir gün Hz. Muhammed (s.a.v.) arkadaşlarıyla birlikteyken yanına bir adam geldi ve ondan ağır sözler söyleyerek alacağını istedi. Adamın böyle kaba bir biçimde davranmasına Peygamberimizin (s.a.v.) arkadaşları çok üzüldü. Hz. Muhammed (s.a.v.) onların adama çıkışmalarını engelleyerek 'Ona dokunmayınız. Zira o hak sahibidir' dedi. Adam hakkını aradığı için. Hz. Muhammed (s.a.v.) onun kaba davranışına bile karşılık verilmesine müsaade etmemiştir.⁴⁷

Adalet Örneği ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren (Temsil)	Gösterilen	Yorumlayıcı
Hakkını arayan adam	Hız. Muhammed'in (s.a.v.) temel ölçüsünün hak olması, Adamın hak sahibi olması	Benim temel ölçüm hak olmalıdır ve hak sahibi olanlara haklarını vermeliyim

“Ey inananlar! Kendiniz, anne babanız ve akrabalarınızın aleyhine de olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik yaptıklarınız) zengin olsunlar, yoksul olsunlar, Allah onlara sizden daha yakındır. Duygularınıza uyup adaletten sapmayın. Şahitliği eğer, bükür (Doğru şahitlik yapmazsanız) yahut şahitlik yapmaktan kaçınırsanız Allah elbette yaptıklarınızı bilir.” (Nisa suresi, 135. Ayet).⁴⁸ Bu ayet 119. sayfada tekrar edilmiştir.

⁴⁶ L. Cohen,, L. Manion, ve K. Morrison, *Research Methods in Education*, Routledge Taylor & Francis Group, Canada, 2007, s.203

⁴⁷ Ahmet Hikmet Eroğlu, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı*, Gizem Yayıncılık, Ankara, 2017, s.64

⁴⁸ Eroğlu, age, s.65

Nisa Suresinin 135. Ayeti ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Nisa suresi, 135. Ayet	Allah size daha yakındır, Adaletten sapmayın, doğru şahitlik yapın	Allah benden adaletle davranmamı istediği için, doğru şahitlik yapmamı istediği için, ben adaletli davranmalı ve doğru şahitlik yapmalıyım

“Muhakkak ki Allah; adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder. Çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye öğüt veriyor” (Nahl Suresi, 90. Ayet)⁴⁹ Bu ayet 113. sayfa tekrar etmiştir.

Nahl Suresi, 90. Ayeti ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Nahl Suresi, 90. Ayet	Adalet emri	Allah adaletli olmayı emrettiği için adalete uymalıyım

“Toplumda en yüksek özgürlüğün, en yüce adalet ve eşitliğin sürekli olarak yerleşmesi ve korunması ancak tam ve kesin anlamıyla ulusal egemenliğin yerleşmiş bulunmasıyla olabilir.”⁵⁰

Atatürk'ün Sözü ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren (Temsil)	Gösterilen	Yorumlayıcı
Atatürk'ün Sözü	En yüce adaletin ancak ulusal egemenliğin yerleşmiş bulunmasıyla olması	Ulusal egemenliğe önem vermeliyim ki en yüce adalet gerçekleşsin

Resim 1. Terazi resmi⁵¹

Resim 1. ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Terazi resmi	Hz. Muhammed'in adaletin sağlanmasına özen göstermesi	Hz. Muhammed, adaletin sağlanmasına özen gösterdiği için ben de terazi gibi hak ve adalet konusunda eşit davranmalıyım

8.2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Dostluk Değerinin Analizi

Dostluk değeri sayfa 51, 61, 72, 86 ve 90'da toplamda 5 defa kullanılmıştır. Ancak bu kavramın öğretimi ile ilgili herhangi bir gösteren ve gösterilene rastlanmamıştır.

8.3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Dürüstlük Değerinin Analizi

Dürüstlük değeri sayfa 71,74, 75, 109, 110, 111 ve 119' da olmak üzere toplamda 7 sayfada geçmiştir. Bu değerle ilgili kullanılan görsel kaynak sayısı 1'dir

“Arkadaşlar! Doğruluk, her işin özüdür. Doğru olmayan hiç bir eylem iyi sonuç vermez. Bu yüzden dinler doğru olmaya önem verir. Tüm güzel davranışların temeli doğruluktur. Bundan dolayı bütün dinler, insanlara doğru olmaları için öğütler verir”⁵²

⁴⁹ Eroğlu, age, s.72

⁵⁰ Eroğlu, age, s.73

⁵¹ Eroğlu, age, s.64

⁵² Eroğlu, age, s.110

Doğruluk ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Doğruluk kavramı	Her işin özü olması, tüm güzel davranışların temeli olması ve bütün dinlerin ortak öğüdü olması	Her zaman doğruluğa önem vermeliyim. Çünkü o her işin özüdür, tüm güzel davranışların temelidir ve bütün dinlerin ortak öğüdür

“Rabb’imiz Allah’tır deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir” (Ahkâf suresi, 13. Ayet).⁵³

Ahkâf suresi, 13. Ayetin Göstergebilimsel Üçgeni		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Ahkâf suresi, 13. Ayet	Dosdoğru yaşayanlara korkunun olmaması ve onların üzülmemesi	Dosdoğru yaşamalıyım ki korku ve üzüntü durumlarını yaşamayayım.

“İnsanın doğruluğu daha çok alışverişlerinde ortaya çıkar. Bu yüzden İslam dininde alışveriş yapanların ölçüye dikkat etmeleri öğütlenir. Kur’an-ı Kerim’de bu konuda, ‘Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın...’ buyrulur.⁵⁴

..... Yahudilikte de, İslam’daki gibi, özellikle alışverişlerde dürüst olma konusuna özen gösterilmesi öğütlenmektedir. Tevrat’ta, ‘Torbanda büyük ve küçük, iki türlü tartı olmayacak. Evinizde büyük ve küçük iki türlü ölçü olmayacak... Tartın da tam ve doğru olacaktır.’ denilmektedir.⁵⁵

“Hristiyanlıkta da doğruluğun önemli bir yeri vardır. Matta İncil’in de doğru olanlar, ‘Ne mutlu doğruluğa acıkıp susayanlara! Onlar doyurulacaklar’ sözleriyle övülmektedir.⁵⁶

Kutsal Kitaplar ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Kur’an-ı Kerim, Tevrat, İncil’in sözleri	Alışverişte ve tartma işlemlerinde doğru işlem yapmak, doğru terazi kullanmak, kurtuluşun doğrulukta olması.	Bütün dinlerin ortak isteği olan doğruluk için alışverişte ve tartıda doğru olmalıyım, hile yapmamalıyım.

Resim 2. Alışverişle İlgili Resim

Resim. 2’nin Göstergebilimsel Üçgeni		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Pazar resmi	Alışveriş yapanlar, pazarcılar, sebze ve meyveler, soğan fiyatı (35 kuruş)	Alışverişte ve tartıda doğru davranmalıyım.

⁵³ Eroğlu, age, s.110

⁵⁴ Eroğlu, age, s.110

⁵⁵ Eroğlu, age, s.110

⁵⁶ Eroğlu, age, s.110

8.4. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Öz Denetim Değerinin Analizi

Ancak bu kavramın öğretimi ile ilgili herhangi bir belirtiyeye rastlanmamıştır.

8.5. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Sabır Değerinin Analizi

Sabır değeri sayfa 49, 50, 63 ve 64’ te toplamda 4 defa kullanılmıştır. Bu değerle ilgili görsel kaynak kullanılmamıştır.

“İbrahim şöyle dedi: ... ‘Ey Rabb’im! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla.’ Biz de ona uysal bir oğul müjdeledik. Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona, ‘Yavrum ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım ne dersin?’ dedi. O da, ‘Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın.’ dedi. Nihayet her ikisi de (Allah’ın emrine) boyun eğip İbrahim de onu (Boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona şöyle seslendik: ‘Ey İbrahim! Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız’.”⁵⁷

Sabır ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Hiz. İbrahim ve Hiz. İsmail’in Allah’ın emrine boyun eğmesi	Hiz. İsmail’in kurban edilme durumuna karşın ‘İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın’ sözü	Hiz. İbrahim ve Hiz. İsmail’in Allah’ın emrine boyun eğerek, bu acı durumda sabredenlerden olmaları onlara nasıl kurtuluş getirdiyse, ben de acı ve sorunlara karşı sabretmeliyim.

Arkadaşlar! Hiz. Muhammed’in (s.a.v.) hayatına bir göz atmamız, onun ne denli sabırlı birisi olduğunu anlamamız için yeterlidir. O, İslam dinini insanlara anlatmaya başladığında ona çok az kişi iman etti. Ancak sevgili Peygamberimiz Hiz. Muhammed (s.a.v.) ümitsizliğe düşmedi. Yapılan onca zulüm ve engellemelere rağmen sabırla ve cesaretle önündeki engelleri aşmaya çalıştı. Allah (c.c.) da ona sabretmesi gerektiğini şöyle bildirdi: **“O hâlde (Resulüm) peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret...”** Hiz. Muhammed (s.a.v.), Mekke’de iken baskılar karşısında uzun süre sabretti. Arkadaşlarının bazılarını Habeşistan’a göç etme izni verdi. Medine’de uygun ortam oluşunca Müslümanlar, oraya göç ettiler. Hiz. Muhammed (s.a.v.) son ana kadar Mekke’de kaldı, davetinden vazgeçmedi. O, sabırla çalıştı ve çabalarının karşılığını gördü. Sonunda da başarıya ulaştı. Hiz. Muhammed (s.a.v.), sağlığında birçok yakını kaybetmişti. Henüz dünyaya gelmeden önce babası, altı yaşına gelince de annesi vefat etmişti. Ona kol kanat geren dedesi de iki yıl sonra ölmüş, onu amcası Ebu Talip büyütmişti. Fatma hariç çocuklarının hepsi kendisinden önce ölmüştü. Hiz Muhammed, (s.a.v.) çok üzülmesine rağmen onların ölümlerini sabır ve metanetle karşıladı. Bütün üzüntülere rağmen hayata küsmedi. Yakınlarını kaybedenlere de sabretmelerini öğütledi. Bununla ilgili hadislerden bazıları şöyledir: “Duyduğu şeyin verdiği sıkıntıya aziz ve celil olan Allah’tan daha sabırlı kimse yoktur. Çünkü ona şirk koşulur, çocukları olduğu söylenir. O, yine de onlara sağlık ve rızık vermeye devam eder.” “Makbul sabır, sıkıntıyla karşılaştığın ilk andakidir.”

Sabır ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Ahkaf suresi, 35. ayet., Hiz. Muhammed’in (s.a.v.) Mekke’de çektiği sıkıntı ve küçük yaşta akrabalarını kaybetmesi	Hiz. Muhammed (s.a.v.) sabırla acı ve zulmün bitmesini beklemesi, ölen akrabalarına karşın metanetli davranması	Allah ve Peygamberimiz sabırlı olmamızı istediği için hayatımda yaşadığım problemlere karşı metanetli olmalı ve sabretmeliyim.

8.6. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Vatanseverlik Değerinin Analizi

Vatanseverlik değeri ile ilgili sadece sayfa 41’de Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı’nın tanıtımı yapılmıştır.

⁵⁷ Eroğlu, age, s.50

8.7. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Yardımseverlik Değerinin Analizi

Kitabın kapak sayfasında sabrı ifade eden herhangi bir belirtiye rastlanmamıştır. Yardımseverlik değeri sayfa 30, 31,32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 48, 51, 52, 62, 71, 72, 95, 96, 109, 112, 113, 114, 118 ve 122 de olmak üzere toplamda 24 sayfada geçmiştir.

AYŞE’NİN TATİL DÖNÜŞÜ

Ayşe, yaz tatilinin bir kısmını anneannesinin yaşadığı köyde geçirmişti. Köyde karşılaştığı bazı olaylar onu etkilemişti. Bunları ağabeyi Osman ile paylaşmak istedi. Ona: Ağabey, köyde insanlar bir gün hep beraber sulama kanallarını temizlediler. Ben de çalışmaya katıldım. Öğle arasında herkes torbalarını açtı, getirdikleri yiyecekleri çıkardı. Hep beraber yemekleri yedik. Çok çalışıp yorulmama rağmen, o gün çok mutlu oldum, dedi. Ağabeyi: İnsan ne kadar güçlü, ne kadar zengin olsa yine de başka insanlara gereksinim duyar, dedi. Çünkü insanın gücü sınırlıdır. Bu yüzden insan, en azından manevi olarak sığınacağı, dertlerini açacağı birilerini arar. Zaten, insanların toplum hâlinde yaşamalarının temel nedeni de budur. Kimse tek başına yaşayamaz. Paylaşmadan, yardımlaşmadan hiç bir şey başarılamaz. Ayşe: Peki, toplum açısından yardımlaşma ve paylaşmanın önemi nedir? diye sordu. Ağabeyi: İnsan bir aile, bir toplum içinde dünyaya gelmektedir. Onun bütün ihtiyaçları, ailesi ve içinde yaşadığı toplumu tarafından karşılanmaktadır. İnsan, belirli bir yaşa gelse de tüm ihtiyaçlarını kendisi karşılayamaz. Elbisesini kendisi dikemez, arabasını kendisi imal edemez. İnsan olmanın temel özelliklerinden birisi işbölümü yapabilmesidir. Bununla ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: “... Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbi’nin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.” İnsanın temel özelliklerine uygun davranarak paylaşan ve yardımlaşan toplumlar ilerleyebilmektedir...⁵⁸

Yardımseverlik ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
İnsanın doğal olarak başkasının gereksinime ihtiyaç duyması sözü	Yardımlaşmadan paylaşmanın olmaması, yardımlaşmadan hiç bir şeyin başarılamayacağı, insanın tek başına ihtiyaçlarını karşılayamaması	Başarı, paylaşma ve ihtiyaçları tek başına karşılamamanın zor olmasından dolayı yardımsever olmalıyım ki toplum ilerlesin

Resim 3. Yardımlaşma İle İlgili Resim

Yardımseverlik ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Paylaşma ve yardımlaşma resmi	Birçok elin bir fidanı tutması	Bir işte başarılı olmam için yardımlaşmalı ve paylaşmalıyım

“...Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın...” (Nisa 36. ayet)

“...İyilik ve (Allah’ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın...(Maide 2. ayet)

“Hz. Muhammed’in (s.a.v.); “Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir.” Hadisi.

⁵⁸ Eroğlu, age, s.30

Yardımseverlik ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
(Nisa 36. ayet) (Maide 2. ayet) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) komşu ile ilgili hadisi	Ana, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara vs. iyi davranma, iyilik üzerine yardımlaşma, komşusu aç iken tok yatmama	Allah ve Hz. Muhammed istediği için anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara vs. iyi davranmalıyım, iyilik üzerine yardımlaşmalıyım, komşusu aç iken tok yatmamalıyım.

...Zekât, bir paylaşma ve yardımlaşma ibadetidir. Zekât veren kimse, her şeyden önce malının bir kısmını fakirlerle paylaşmaktadır. Bunu yapmakla toplumsal dayanışmaya katkıda bulunmakta, toplumda sorumluluk sahibi birisi olduğunun bilincine ulaşmaktadır...⁵⁹

Zekât ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Zekât	Yardımlaşma ibadeti, malı fakirlerle paylaşma, toplumsal dayanışma, sorumluluk sahibi olma bilinci	Yardımlaşma ibadeti olduğu için, fakirlerle paylaşma, toplumsal dayanışma ve sorumluluk bilinci verdiği için zekât vermeliyim

SADAKA VERMEK ÇOK KO LAY

İslam dinine göre sadaka, bir insanın yalnızca Allah (c.c.) rızası için ihtiyaç sahiplerine yaptığı yardım ve iyiliklerdir. Yoksul bir kişiye para, mal, yiyecek, giyecek vermek sadakadır. Yoldaki, insanları rahatsız eden bir şeyi oradan kaldırmak sadakadır. Ayağa kalkmakta güçlük çeken birinin elinden tutmak sadakadır. Okul, yol, köprü, çeşme yaptırarak insanların kullanımına sunmak da sadakadır...⁶⁰

Sadaka ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Sadaka	Yoksula para, mal, yiyecek verme, yoldaki, insanları rahatsız eden bir şeyi oradan kaldırma, ayağa kalkmakta güçlük çeken birinin elinden tutma, Okul, yol, köprü, çeşme yaptırarak insanların kullanımına sunma, Allah rızası	Allah rızası için ben yoksula para, mal, yiyecek vermeliyim. Yoldaki, insanları rahatsız eden bir şeyi oradan kaldırmalıyım. Ayağa kalkmakta güçlük çeken birinin elinden tutmalıyım

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şu hadisi, sadakanın boyutlarını bize öğretmektedir: "İnsanın organlarından her biri için, güneş doğan her günde bir sadaka gerekir. İki kimsenin arasını bulup barıştıran sadakadır. Bir kimseye, hayvanına binerken yardım etmen yahut yükünü hayvana yüklemekte yardımcı olman sadakadır. İyi söz sadakadır. Namaza gitmek için attığın her adıma karşılık bir sadaka (Sevap) vardır. İnsanlara rahatsızlık verecek şeyi, geçilecek yoldan uzaklaştırman bile sadakadır."⁶¹

Yardımseverlik ile ilgili Hadisin Göstergebilimsel Üçgeni		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Sadaka	İki kimsenin arasını bulup barıştırmak, bir kimseye, hayvanına binerken yardım etme yahut yükünü hayvana yüklemekte yardımcı olma	İnsanların arasını bulmalı onları barıştırmalıyım, insanlara yardım etmeliyim ve iyi söz söylemeliyim.

⁵⁹ Eroğlu, age, s.30

⁶⁰ Eroğlu, age, s.38

⁶¹ Eroğlu, age, s.39

Resim 4. Yardımseverlik ile İlgili Resim

Yardımseverlik ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Başkalarına yardım resmi	Yere düşen bir çocuk ve onu elinden tutarak kaldırmaya çalışan bir çocuk	Zor durumda olan insanlara yardım etmeliyim.

“Mallarını gece gündüz, gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, onların Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir (Bakara, 274. ayet)⁶²

Yardımseverlik ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Bakara, 274. Ayet	Mallarını gece gündüz, gizli ve açık Allah yolunda harcayanlara mükâfatın olması, onların mahzun olmaması	Malımı Allah yolunda harcamalıyım ki üzüntü ve korku yaşamayayım ve Allah da bana mükâfat versin

Ders kitabını 41. sayfasında yardım kuruluşlarından bahsetmektedir. Bu kuruluşlar arasında Kızılay, Türk Hava Kurumu, Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı, Milli Eğitim Vakfı, Sosyal Dayanışmayı Teşvik Fonu yer almaktadır. Ayrıca yetiştirme yurtları yaşlıları gözetim kuruluşları vs. vardır.

Vakıf ve Derneklerle ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Vakıf ve dernekler	Her vakıf ve dernek kendi özellikleri ve imkânlarına uygun olarak insanlara yardım ve destekte bulunması	Vakıf ve dernekler kendi alanlarında insanlara destek olarak, insanların ihtiyaçlarını gidererek yardımseverliklerini göstermektedir

...Kurban ibadetinin toplumsal yönü olduğu için kurban etlerinin belirli bir şekilde değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tavsiyesine göre kurban eti üçe bölünerek kullanılır. Bunun birinci kısmı ailece yenilir. İkinci kısmı; dostlara, akrabalara, konuklara ikram edilir. Üçüncü kısmı da fakirlere dağıtılır. Böylece kurban ibadeti toplumsal dayanışma ve yardımlaşmaya katkıda bulunur...⁶³

⁶² Eroğlu, age, s.40

⁶³ Eroğlu, age, s.51

Kurban Eti ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Kurban eti	Kurban etinin bir kısmı fakirlere dağıtılır, bir kısmı da akraba ve dostlara dağıtılır	Fakirlere kestiğim kurban etinin bir kısmını dağıtmalıyım ki toplumsal yardımlaşma gerçekleşsin.

...Kur'an, insanlara anne, baba ve büyüklere iyi davranmayı, kimsesiz ve muhtaçlara yardım etmeyi emreder...⁶⁴

Kur'anda Yardım ile İlgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Kur'an	İnsanlara anne, baba ve büyüklere iyi davranma, kimsesiz ve muhtaçlara yardım etme	Kur'an anne-baba ve diğer insanlara yardım etmeyi emrettiği için yardım etmeliyim.

...Size, bu konu ile ilgili Yahudilikten örnek vermek isterim. Yahudilikte, insanların mallarının bir kısmını muhtaçlar için ayırmak dinî bir görevdir. Tevrat'ta bu husus şöyle ifade edilmektedir: “Her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığını getirip kentlerinizde toplayın. Öyle ki sizin gibi payları ve mülkleri olmayan Levililer, kentleriniz de yaşayan yabancılar, öksüzler, dul kadınlar gelsinler, yiyip doysunlar. Bunu yaparsanız Tanrı'nız Rab el attığınız her işte sizi kutsayacak...⁶⁵

Tevrat'ta Yardım ile İlgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Tevrat	Her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığını getirmek ve ihtiyaç sahiplerine vermek	Yahudiler her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığını getirip ihtiyaç sahiplerine vermelidirler. Böylece ihtiyaç sahiplerine yardım olur

Resim 5. Çocuklara Sevgi İle İlgili Resim

Yardımseverlik ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Çocuklara sevgi fotoğrafı	Bir çocuğu gülümseyerek kucaklayan bir bayan	Çocuklara sevgi göstermeliyim, onlara gülümsemeliyim

8.8. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Sorumluluk Değerinin Analizi

⁶⁴ Eroğlu, age, s.72

⁶⁵ Eroğlu, age, s.112

Ders kitabında sorumluluk değeri sayfa 14, 19, 20, 21, 22, 34, 39, 70,71, 77, 79, 88, 96, 109, 117 olmak üzere toplamda 15 sayfada geçmiştir.

...Kuran şöyle buyurur : “...Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirmeye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez...” (Ra’d suresi, 11. Ayet). Biz de bu ayet meallerine uygun bir yaşam sürmeli, hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklarımızın bilincinde olmalıyız...⁶⁶

Yukarıda bunan Ra’d suresinin, 11. Ayeti Gösteren (Temsil) olarak kullanılmıştır. Ancak Gösterilen belirtilmediği için Göstergebilimsel analiz yapılmamıştır.

İNSANIN SEÇİMİ VE KADER

Hicretin 17. yılında Hz. Ömer (r.a.), Şam şehrini ziyaret etmek istemişti. Bu defa yanına sahabeden bazılarını da almıştı. Şam ile Tebuk arasında bir yere geldiklerinde onları ordu komutanları karşılayarak Şam’da veba hastalığının çıktığını haber verdiler. Bunun üzerine Hz. Ömer beraberinde olanlarla bir durum değerlendirmesi yaptı. Ancak Şam’a gitmek veya geri dönmek konusunda görüş birliği sağlanamadı. Gece geç vakit olduğu için orada sabahladılar. Ertesi gün Hz. Ömer (r.a.) geri döneceğine dair kararını açıkladı. Bunun üzerine ordu komutanlarından birisi olan Ebu Ubeyde (r.a.): “Ey Ömer! Allah’ın (c.c.) emrinden mi kaçırıyorsun? Kaderimizde bu hastalıktan ölmek varsa ölürüz. Allah (c.c.) kaderimizi böyle çizmemişse bir şey olmaz.” dedi. Böyle sorumluluk gerektiren bir görevde bulunan birinin bu sözleri söylemesi Hz. Ömer’e (r.a.) çok garip geldi. Hz. Ömer (r.a.) dedi ki: “Bu sözleri sen mi söylüyorsun, ey Ebu Ubeyde? Evet, Allah’ın (c.c.) kaderinden yine Allah’ın (c.c.) kaderine kaçırıyorum, hastalığa karşı önlem alıyorum...”. Onlar bu konuşmayı yaparken oraya Abdurrahman b. Avf geldi. Konuyu öğrenince onlara: “Hz. Muhammed’in (s.a.v.) ; Bir yer de salgın hastalık olduğunu duyarsanız oraya yaklaşmayın; siz oradayken çıktığında da oradan ayrılmayın.” dediğini duymuştum.” dedi...⁶⁷

Sorumluluk ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Hz Ömer’in Şam şehrini ziyareti	Veba hastalığının çıkması nedeniyle Şam’a gitmeme kararı, salgın hastalık hadisi	Bir zarar veya tehlike ile karşılaşma durumunda kararımı değiştirmeliyim, bu durum benim sorumluluğumla ilgilidir.

Resim 6. Hayvanları Korumak İle İlgili Resim

Sorumluluk ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Hayvanları korumak ile ilgili resim	‘Hayvanları tutsak etmeyin ve ‘Hayvanlara zarar vermeyin’ adlı dövizleri tutan kırmızı şapkalı çocuklar	Hayvanları tutsak etmemeliyim ve onlara zarar vermemeliyim.

⁶⁶ Eroğlu, age, s.19

⁶⁷ Eroğlu, age, s.20

...Vatandaşlık görevlerinde ve kamu hizmetlerinde aranan akıl sağlığı şartı, dini sorumlulukta da aranır. Akıl sağlığı, dinî sorumluluğun başta gelen şartıdır. Dinin öğütlerini kavrayabilmek, onları yorumlayıp bir karara varabilmek için sağlıklı düşünme yeteneğine sahip olmak gerekir. Nitekim Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), "İnsanı insan yapan aklıdır, akli olmayanın dini de yoktur..."⁶⁸ demiştir.

Akıl Sağlığı ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Akıl sağlığı	Dini sorumluluğun başta gelen şartının akıl olması, Peygamberimizin 'Akli olmayanın dini de yoktur' sözü.	Akıllı olduğum için dini sorumluluklarımı yerine getirmeliyim

Resim 7. Namaz İle İlgili Resim⁶⁹

İslam dinine göre ibadetlerden sorumlu olmak için akıllı ve ergenlik çağına girmiş olmak gerekir.

Sorumluluk ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren (Gösterilen	Yorumlayıcı
Camide namaz resmi	İbadet, akıllı olmak ve ergenlik çağına girmiş olmak	Akıllı olduğum ve ergenlik çağına girdiğim için namaz kılmalıyım.

...İslam'da kişisel sorumluluk önemlidir. Herkes, yapıp ettiklerinden bireysel olarak da sorumludur. Kur'an-ı Kerim'de; kim zerre kadar iyilik yapmışsa bunun karşılığını göreceği, kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onun da karşılığını göreceği belirtilmiştir...⁷⁰

Sorumluluk ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren (Temsil)	Gösterilen	Yorumlayıcı
Zilzâl suresi, 7-8. ayetler.	Herkesin yapıp ettiğinden sorumlu olması	Yaptıklarımın sorumluyum, yaptığım iyilik ve kötülüklerden sorumluyum.

(...Allah'a (c.c.) ve ahiret gününe inanan insan, kul hakkına dikkat etmelidir. Kul hakkı yediğini fark ettiğinde hemen bu davranışından vazgeçmelidir. Hakkını yediği kişiden özür dilemeli ve hakkını helal etmesini istemelidir. Başkalarına zarar verecek davranışlardan kesinlikle kaçınmalıdır. İnsanların hak ve özgürlüklerine saygılı olmalıdır. Kul hakkı ile ilgili sorumluluklar bununla sınırlı değildir. İslam dini, kul hakkının yenmesine engel olunmasını da ister. Kamuya ait mallara zarar verenleri engellemek, hakkı yenen ve zulme uğrayanlara yardımcı olmak İslam dinine göre kişinin sorumluluklarından biridir. Bu sorumluluk gereğince Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), kölesine eziyet eden bir kişiyi, "Senden büyük Allah (c.c.) var!" diyerek uyarmıştır. Bir hadisinde de "Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Ona ne zulmeder ne de onu yalnız bırakır. Kim kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da o kimsenin ihtiyacını giderir. Kim bir Müslüman'ın sıkıntısını giderirse Allah da o kimsenin kıyamet sıkıntılarında birini giderir..."⁷¹)

⁶⁸ Eroğlu, age, s.69

⁶⁹ Eroğlu, age, s.70

⁷⁰ Eroğlu, age, s.109

⁷¹ Eroğlu, age, s.96

Sorumluluk ile ilgili Göstergebilimsel Üçgen		
Gösteren	Gösterilen	Yorumlayıcı
Kul hakkı	Başkalarına zarar verecek davranışlardan kaçınma, insanların hak ve özgürlüklerine saygılı olma, kamuya ait mallara zarar verenleri engellemek, hakkı yenen ve zulme uğrayanlara yardımcı olmak, köle ile ilgili hadis	Başkalarına zarar vermemeliyim, kul hakkı yememeliyim, insanın hak ve özgürlüklerine saygılı olmalıyım, zulme uğrayanlara yardımcı olmalıyım.

Sonuç

Yapılan göstergebilimsel analizde adalet değeri ile ilgili 5 gösteren yani temsil kullanılmıştır. Dostluk ve öz denetim ile ilgili herhangi bir konu ve içeriğe rastlanmadığı için göstergebilimsel analiz yapılmamıştır. Sabır değeri ile ilgili 2 temsil kullanılmışken vatanseverlik değeri ile ilgili sadece bir temsil kullanılmıştır. Yardımseverlik değeri ile ilgili 12 temsil kullanılmış ve sorumluluk değeri ile ilgili 7 temsil kullanılmıştır. Ders kitabında değerlerin ağırlıklı olarak işleyişi ve kullanılan temsil sayıları dikkate alındığında en fazla yardımseverlik değeri kullanılmıştır. Değerlerin kitaptaki yeri ve ağırlığı konusunda anlamlı bir şekilde fark olduğu tespit edilmiştir.

Ders kitabında toplamda 8 değer öğretimi için 7 görsel kaynak kullanılmıştır. Ders kitaplarında kullanılan görsel kaynakların mesajı açık bir şekilde vermesi ve anlaşılır olması beklenmektedir. Resim 1’ de adalet değeri için terazi simgesi kullanılmıştır. Terazi adalet ve hukuk için evrensel bir sembol olmasından ve sade olmasından dolayı mesajı anlaşılır bir şekilde vermektedir. Resim 2’de dürüstlük değeri için kullanılan pazar resminde gösterilen pazarcı ve ürünler mesajı tam olarak belirtmemekle beraber daha sade ve belirgin ipuçları ya da belirteçlerin kullanılması beklenmektedir. Yardımlaşma değeri için resim 3’te bir fidanı avuçlarında tutmaya çalışan 6 el gösterilmiştir. Fidanın nazik olması, ona uzanan el ve avuçların fazla olması bu değer için sade ve güçlü bir mesaj olarak ortaya çıkmıştır. Resim 6’da sorumluluk değeri için hayvanları koruma konusunda kullanılan resimde gösterilen dövizlerin üzerinde hayvanlara zarar vermeyin ve tutsak etmeyin yazıları bulunmaktadır. Görsel malzemede gösterilen olarak metin kullanılmış ve hayvan resmi kullanılmamıştır. Dolayısıyla sade olan bu resmin mesajı güçlü vermediği söylenebilir.

Değer öğretimi için kullanılan temsillere bakıldığında genel olarak Kur’an-ı Kerim, ayet, hadis, Peygamber efendimiz (s.a.v.) kullanılmıştır. Temsillerin güçlü olmasından dolayı mesajların da güçlü verildiği söylenebilir. Dürüstlük değeri için Kur’an, İncil ve Tevrat’tan getirilen sözlere bakıldığında mesajın evrensel olarak verilmeye çalışıldığı söylenebilir. Sonuç olarak göstergebilimin anlam oluşturma süreci ve anlamlandırma, sembol kullanma, anlatımı farklı yollarla zenginleştirme vs. konularında yararlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değer öğretiminin göstergebilimsel analizi sonucunda kullanılan görsel materyallerin bazılarının amaca yönelik, sade ve daha güçlü semboller olmasının (Resim 2 ve 6) değer öğretimini daha etkili hale getireceği düşünülmektedir. Öğretim programında yer alan öz denetim ve dostluk değerlerine kitapta yer verilmediği görülmüştür. Oysa değerlerin öğretim programında her birinde ve biriminde yer aldığı belirtilmiştir. Dolayısıyla ders kitabında hangi değerlerin hangi sıklıkta kullanılması gerektiği konusunda bir görüş birliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Değer eğitimi konusunda 8 değer öğretimi için 7 görsel kaynak kullanılması ders kitabında bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. İnsanların görsel açıdan etkilenecek daha etkili ve kalıcı öğrendikleri gerçeğinden hareketle, değerlerle ilgi daha önce oluşturulmuş, uygun sembol ve işaretler ile değerleri etkili bir şekilde yansıtan resim ve diğer görsel kaynakların kullanımı, değer eğitimine katkı sağlayacaktır. Ayrıca değerlerin anlam ve önemini belirten gösterilenlerin kullanılması, yorumlayıcı olan öğrencinin daha iyi bir anlam oluşturma sürecine girmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, HULUSİ (2010), *Ahlâkım Evrenselliği Açısından İslâm ve Modernizm*, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(2) 41-60
- BAZARKULOV, SEYFULLAH (2008), *Değer Öğretimi Ve Dinden Öğrenme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Anabilim Dalı
- CHANDLER, DANİEL (2007), *The Basics Semiotics*, Routledge, Canada
- COHEN, L., MANİON, L., VE MORRISON, K. (2007) *Research Methods in Education*, Routledge Taylor & Francis Group, Canada
- COLLİNS, John W. ve O’BRİEN, Nancy Patricia. (2011), *The Greenwood Dictionary of Education*, California: An Imprint of ABC-CLIO, LLC,
- CROUCH, Margaret (2005), *The Textbook Writer’s Manual*, Unesco Economic Comission for Africa, Ethiopia, s.10
- DANESİ, M. (2004). *Messages, Signs and Meanings a Basic Textbook in Semiotics and Communication*, Canadian Scholar’s Press, Toronto, Ontario.
- ECO, U. (1981). *The Theory of Signs and the Role of the Reader*, The Bulletin of the Midwest Modern Language Association, Vol. 14, No.1
- ED. C. Bally ve A. Sechehayé (1959). *Course in General Linguistics*, Philosophical Library, New York
- ED. GÜNGÖR, E. (2010). *Redhouse Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, Sev Matbaacılık, İstanbul.
- ED. ZHAO ZHOU NAN VE TEASDALE BOB (2004) , *Teaching Asia-Pacific Core Values of Peace and Harmony, A Sourcebook for Teachers*, UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education Bangkok, Thailand
- ERKMAN-AKERSON, F. (2005). *Göstergebilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- EROĞLU, Ahmet Hikmet (2017) *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı*, Gizem Yayıncılık: Ankara
- GODİNO, JUAN D. BATANERO CARMEN AND OTHERS (2007), *The Onto-Semiotic Approach to Research in Mathematics Education ZDM*. The International Journal on Mathematics Education, Vol. 39 (1-2): 127-135
- GÜLTEKİN, Mehmet (2008), *Eğitim Bilimine Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları
- HAWKES, T. (1977). *Structuralizm and Semiotics*, London: Routledge
- HİDAYATULLAH SYARİF JAKARTA (2015), *Peirce’s Semiotic Anaysis of Icon and Sembol on Perfume Advertesiments*, english Letter Department, Letters and Humanities Faculty, Jakarta: State Islamic University,
- İŞERİ, K. (2002), *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlköğretim Programına Uygunluğunun İncelenmesi: Göstergebilimsel Bir Betimleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- JOHNSON P.N LAİRD (2002), *Peirce, logic diagrams, and the elementary operations of reasoning*, Thinking And Reasoning, 8 (1), 69–95
- LİER, LEO VAN (2004), *The semiotics And Ecology Of Language Learning*, Utbildning & Demokrati, Vol 13, Nr 3, Pp. 79–103
- LOVAT, T. And Tooney, R. (2009), *Values Education and Quality Teaching*, New South Wales: Library Congress, Australia.
- NİCHOL JON and DEAN Jacqui (2003), *Writing For Children: History Textbooks And Teaching Texts*, International Journal of Historical Learning, Teaching and Research, Volume 3 Number 1 January.
- ÖCAL, MUSTAFA (2008), *Türkiye’de Din Eğitimi Tarihi Literatürü, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, 399-430
- PİLATİN, Übeydullah (2016), *Ortaokul ders kitaplarındaki Değerlerin Göstergebilimsel açıdan incelenmesi*, Yayınlanmamış doktora Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Eğitim bilimleri enstitüsü, s. 2
- PİNGEL, F. (2009). *Unesco Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris

PRENCIPE ANGELA VE HELWIG, CHARLES C. (2002), *The Development of Reasoning about the Teaching of Values in School and Family Contexts*, Child Development, May/June, Volume 73, Number 3, Pages 841–856

RICHARDS JACK C. VE SCHMİDT, RICHARD (2010), *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*, Pearson Education Limited, Great Britain

ROSSOLATOS, G. (2014). *Brand Equity Planning with Structutalist Rhetorical Semiotics*, Kassel University Press, Kassel.

SEBEOK, A. T. (1994). *An Introduction to Semiotics*, Pinter Puplishers, London.

https://www.muslimlibrary.com/dl/books/English_Importance_of_ethics_and_values_in_Islamic_civilization.pdf (Erişim: 01.06.2018; Saat 19:14)

<http://howtobeahappymuslim.com/wp-content/uploads/2016/09/The-Basic-Values-of-Islam.pdf> (Erişim: 29.05.2018; Saat 15:33)

http://www.unesco.org/education/pdf/55_16.pdf (Erişim: 22.05.2018; Saat 13:52)

http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2597_0.html?ref=Sawos.Org (Erişim: 28.05.2018; Saat 10:25)

<https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12> (Erişim: 01.06.2018; Saat 16:44)

<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318> (Erişim: 02.06.2018; Saat 09:15)

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/68536> (Erişim: 26.05.2018; Saat 11:00)

<http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20130613-11.pdf> (Erişim: 26.05.2018; Saat 10:00)

<http://www.semioticmethodology.com/Edges.pdf> (Erişim: 02.06.2018; Saat 09:15)

[https://scholarworks.iu.edu/dspace/bitstream/handle/2022/2323/30\(1-2\)%2073-93.pdf;sequence=1](https://scholarworks.iu.edu/dspace/bitstream/handle/2022/2323/30(1-2)%2073-93.pdf;sequence=1) (Erişim: 02.06.2018; Saat 09:15)

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423907364.pdf> (Erişim: 03.06.2018; Saat 20:28)

<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:797498/FULLTEXT01.pdf> (Erişim: 03.06.2018; Saat 11:15)